

RENEGÁTOROK SÖTÉT ÖLTÖNYBEN

GÉCZI ZOLTÁN

ERŐSZAK, AMORÁLIS KARAKTEREK, FINOM METSZÉSŰ ESZTÉTIKA, TECHNIKAI PRECIZITÁS:
A DÉL-KOREAI MAFFIAMOZI EGYSZERRE LÁZADÓ ÉS KONZERVATÍV.

A dél-koreai rendfenntartó erők parancsnoka, Park Geunhye három évvel ezelőtt hirdette meg a legszélesebb nemzeti nyilvánosság előtt a KNP (Korean National Police) akcióprogramját: a harc fókuszába – fontossági sorrendben – a „gonosz társadalmi jelenségek” körébe sorolt nemi erőszakot, a családon belüli erőszakot, az iskolai zaklatást és a nem biztonságos élelmiszereket állította.

A bűnfilm, legyen az maffia- vagy rendőrdráma, thriller vagy akció, a romantikus komédiák mellett a legnépszerűbb zsáner Dél-Koreában. Holott a világ 17. legfejlettebb országában idillszerűen alacsony a kriminológiai ráta, a társadalom nyílt erőszak iránti hajlandósága a pacifista hippikommúnák legvérmesebb eszményét idézi meg: a löfegyverekhez kapcsolt éves halálesetek száma 100000 lakosra vetítve 0,08, amely nem csak az Egyesült Államok 10,54-es mutatójával összevetve tűnik lehetetlenül szelíd adatnak, de még a magyarországi index is közel tizenkétszerese ennek. Akadnak éppen utcai galerik a nagyvárosokban, zsebelnek ki turistákat, hébe-hóba fosztogatnak szállodai szobákat, de az erőszakos bűncselekmények, kiváltképpen a nyilvánosság előtt elkövetett erőszakos bűncselekmények fehér hollókként rínak ki az andalítóan kiegyensúlyozott bűnügyi statisztikákból. Eszerint a 2000-es években elképesztő fejlődést mutató, s azóta is példaértékű szakmai színvonalat produkáló dél-koreai nemzeti filmgyártás kulcsfontosságú tételei a legkevésbé sem tényszerű kriminológiai alapokra, személyes traumákra vagy társadalmi szintű félelmekre épülnek – sokkal inkább a romantikus gengszterkultuszok által inspirált szerzői filmesek önálló víziója és a délkelet-ázsiai klaszszikusok hatása alakítja a zsánert.

NEM SÍRUNK A BŰNÖSÖKÉRT

A dél-koreai bűnügyi film legnépszerűbb művelői számára a hongkongi John Woo, Ringo Lam, Tsui Hark és Johnnie To a legfontosabb referenciák. Általuk sajátították el a rafinált stílusérzékét, a nagy műgonddal komponált akciójeleneteket, a végtetekig kidolgozott kameramunkát; ugyanakkor, bár a maga véres könyörtelenségében ábrázolják a hatékony pusztítás tökélyre fejlesztett képességét, nem méltatják az erőszakot, nem követik a hősiek vérfürdő intézményét. Elvetik a hollywoodi hagyományok szerint szabott protagonista és antagonisták alakját, előszeretettel pozicionálják morális homályzónába a vezető karaktereket, és a hongkongi mágusokhoz hasonlóan egyetlen szereplőt sem ruháznak fel a sérthetetlen biztonságával a néző megnyugtatósa végett – mindez ugyancsak üdítően hat az egyre fáradtabb, természetlen múltidézésbe forduló amerikai maffiafilmekkel szemben.

Az elmúlt évtizedben befutott fiatal rendezők közül, bár szakmai biográfiája még csupán három filmet számlál, több szempontból is kiemelkedik Lee Jeong-beom. Már 2006-os bemutatkozása, *A könyörtelen tél balladája* (*Cruel Winter Blues*) is bármilyen ingadozástól mentes, magabiztos direktori teljesítmény, második rendezése pedig 6,2 millió nézővel katapultált 2010-ben a dél-koreai filmforgalmazási lista #1 helyére, miközben az angol nyelvű szaksajtó is serényen dicsérte a fiatal géniuszt – holott a *Bácsi* (*The Man from Nowhere*, 2010) a legkevésbé sem mondható a vélelmezett nézői elvárásokhoz igazodó, konformista darabnak. Az exozicóját tekintve Luc Besson *Leon, a profiját* (1994) megidéző történet (elszigetelten élő, magányos gyilkos két barátságot egy édesanyja által elhanyagolt kislány-

nyal) üzemanyaga a magas oktánszámú erőszak, az író-rendező a konfliktus intenzitásához és a tabudöngető témák – úgymint szervkereskedelem, kényszerprostitúció, gyermekrablás – súlyához mérte ki a dramaturgiát s annak eszközeit. 2014-es munkájában, a *Nem könnyezük meg a holtakat* (*No Tears for the Dead*) című bűnfilmben szintén felkavaró, a nemzetközi etikettre valamelyest adó forgatókönyvírók által gondosan került aktus, nevének nevezve: egy maffialeszámolás során elkövetett, szándékolatlan gyermekgyilkosság képezi a narratíva epicentrumát, a bestiális, alkalmasint szadizmusba hajló, de soha nem öncélú erőszak pedig a cselekmény legfontosabb mozgatórugóját. Eme végtelenül nihilista, zsigeri indulatoktól feszülő filmekben a legkevésbé sem kínál érvényes igazodási pontokat a törvény betűje, a rendőrtiszt alkalmasint aljasabb és önzőbb személtáda lehet a veterán bérgyilkosnál, detektív bajtársára, maffiózó fogadott testvére ránt fegyvert könnyű kézzel, a cselekmény mégis egységes marad, a dramaturgia ok-okozati összefüggései nem sérülnek – Lee Jeong-beom akciódrámái éppoly intenzív moziélményt kínálnak a néző számára, mint John Woo klasszikusai.

Bár a dél-koreai filmszakmában nem divik a folytatások és előzmények forgatása, a filmesek különösebb önkorlátozás nélkül nyúlnak külföldi mozikhoz inspiráció végett, alkalmasint a remake lehetőségét sem vetik el (a *Szebb holnapot* 2010-ben forgatta újra Song Hae-sung). Ezen sorba illeszkedik a francia eredeti (*Á bout portant*, 2010) alapján készült *A célpont* (*The Target*, rendező: Yoon Hong-seung), vagy a hongkongi *Szigorúan piszkos ügyek* (2002) honosításának is felfogható *Egy új világ* (*New World*, 2013). Utóbbi ugyancsak előkelő

helyen szerepel a minden idők legjobb dél-koreai filmjeit soroló listákon, hetek leforgása alatt avatták kortárs klasszikussá Park Hoon-jung második önálló rendezését, aki már a *Megláttam a Gonoszt* (*I Saw the Devil*, 2010) társforgatókönyv-írójaként is megvillantotta tehetségét. A beépített ügynökként szolgáló rendőrtiszt identitás-drámája tucatnyi kulcsszereplőt mozgató, felettébb szövevényes história, nem való közepes képességű rendező kezébe; a legszebb hongkongi maffiadramákat megidéző *Egy új világ* neoklasszikus kivitelezése, elsőpró emocionális ereje, elsőrangú színészgárdája (Lee Jung-jae, Choi Min-sik, Hwang Jeong-min) és film noirokat idéző cselekményvezetési megoldásai okán a nyugati közönség számára is könnyedén értelmezhető és befogadható remekmű.

Bár az erkölcsi káosz és a tobzódó erőszak kombinálásának lehetősége a filmtörténeti hagyomány szerint általában a formai kérdésekre kevésbé adó underground rendezők érdeklődését szítja fel, Lee Jeong-beom, Yoon Hong-seung és társaik munkamódszere a holland gyémántcsiszolók precizitásával

vetekszik: rendíthetetlen technikai fegyellemmel és tökéletes kontrollal forgatnak, szép szavakkal, hibátlan stílusban mesélnek megrázó, kegyetlen történeteket. A dél-koreai gengszterfilmek új hullámának legnépszerűbb tételei extrém designer-filmek, iskolázott rendezők, nem pedig öntörvényű forradalmárok munkái, amelyek a nézők borzongás iránti vágyát elégítik ki.

KÁRHozOTTAK ÉS SZÁMKIVETETTEK

Amíg a vigasztalanul komor és kirívóan erőszakos designer-gengszterfilmek plakátjait havi rendszerességgel frissítik a szöuli moziban, a leíró igényvel fogant realista bűnügyi epika – ami egyaránt jellemzi a hollywoodi zsánert (*Keresztapa*-sorozat és leszármazottai) és a japán jakuza-filmeket (Kinji Fukasaku, Takeshi Kitano) – ugyancsak ritka vendég a helyi vetítőtermekben. Eme iskola egyik mértékadó képviselője Na Hong-jin rendezése, *A Sárga-tenger* (*The Yellow Sea*, 2010), amely látványosan szakít bemutatkozó nagyjátékfilmje, az *Üldöző* (*The Chaser*, 2008) Johnnie To-t idéző hangvételével. A messzi északról érkező,

„Szervesül az állami bürokráciával”

(Yun Jong-bin:
Névtelen maffiafőnök)

botcsinálta bérgyilkos vizsontagságos történetében feltárul, ha csak pár snittre is, a nyomor tucatnyi arca; a rendező rámutat a dél-koreai társadalom korántsem tökéletes mivoltára, a hétköznapi rasszizmusra, a fővárosban elveszeten bolyongó idegen kiszolgáltatottságára.

A *Névtelen maffiafőnök* (*Nameless Gangster*, 2012) a szerzői filmesek friss generációjának egyik legkiválóbb és legnépszerűbb alkotója, Yun Jong-bin forgatókönyvírói és rendezői képességének példázata. Más utat jár, eltérő koncepciót visz vászonra, mint kortársai többsége; ő ugyanis azon kevesek közé tartozik, akik fiatalokkorban valódi tapasztalatokat szereztek a dél-koreai szervezett bűnözés természetére vonatkozóan. Édesapja Busan kikötővárosában volt rendőrtiszt az 1980-as években, a helyi maffia aranykorában, s részt vett a szervezett bűnözés felszámolását célzó, 1990-ben meghirdetett akciószorozatban (a film eredeti címe – *Háború a bűn ellen* – is erre a rendőrségi műveletre vonatkozik). A törvény szigorának hatékony érvényesítését célzó nekibuz-

dulás, amint az oly gyakran esik meg, hasonló mértékben szolgálta a kormányzati korrupciós botrányok lepezését, mint a szervezett bűnözés tényleges meggyengítését; az általános gazdasági recesszió áldásos hatása a nagyvárosi bűnszervezeteket is üdvösen érintette, a japán bűnszindikátusi modell meghonosításán fáradozó maffia egyszerre szervesült össze a gazdasági elittel, az állami bürokráciával és a politikával.

Yun Jong-bin harmadik nagyjátékfilmje a szervezett bűnözés terjeszkedésének és részleges felszámolásának történetét dolgozza fel kisrealista eszközökkel; kerüli a fokozott stilizálást, a heroikus szemléletet és a látványos leszámolás-jeleneteket. Főszereplője, Ik-hyeon – akit az *Oldboy* és az *I Saw the Devil* ikonzerű sztárszínésze, Choi Min-sik alakít – ropantmód tetű egy alak: elvtelen és aljas, sunyi és mohó, legfőképpen pedig gyáva. Csakis a vakszerencsének, pontosabban egy ölébe hullott metamfetaminszállítmánynak köszönheti, hogy kapcsolatba kerül a maffiával, majd államigazgatási kapcsolatai és szerteágazó családi kötődései által építi ki pozícióját, előmenetelét kirívóan alantas praktikákkal, árulással és intrikával alapozza meg, az egérutat pedig besúgás révén biztosítja magának a játszma végfelvonásában, mentesülve a törvény előtti számonkérésről. A korrupciós vámtisztviselőből

lett gengszter karriertörténete karaktereiben, hangulatában és cselekményvezetésében egyszerre idézi meg Martin Scorsese munkásságát (*Nagy-menők*, *Casino*) és Kinji Fukasaku maratoni jakuza-sorozatát (*The Yakuza Papers*), ugyanakkor éles társadalomkritikai vetülettel is bír. Komikus eszközökkel ábrázolja a koreai kultúra legfontosabb intézményét, az alá-fölérendeltségi viszonyok, a családi kötelékek, a szülők és az idősebbek konfucionista világnézet által elvárt, feltétlen tiszteletét, amely hagyományra mint a mindent behálózó általános korrupció melegágyára mutat rá. A *Névtelen maffiafőnök* 4,6 millió eladott jeggyel vált a 2012-es év egyik legnézettebb filmjévé, s bár túlzás volna kijelenteni, hogy sikere olyasféle lavinát indított, mint a hatodik generációs kínai filmesek cinéma vérité-szerű, realizmusra felesküdt mozgalma, bizonyította, hogy másféle szemlélettel is lehetséges masszív kereskedelmi sikereket produkálni.

A BŰN ZSOLDJA

A dél-koreai maffiamozi szereplői jellemzően felsült szerencsejátékosok (*Tazza: The High Rollers*, *Tazza: The Hidden Card*, *A Sárga-tenger*), agresszív szociopaták és egyéb minősített pszichiátriai esetek (*Hwayi, Megláttam a Gonoszt*), eredendő- en gyenge és esendő karakterek (*Névtel-*

„Minősített pszichiátriai esetek”

(Park Hoon-jung: Egy új világ)

len maffiafőnök, Üldöző), az erőszakot professzionális szinten űző, utat vesztett hírszerzőtisztok és rendőrnökök (*A célpont, Nem*

könnyezük meg a holtakat, *Egy új világ, Bácsi, A Hard Day*). Mindahányan kisiklott, periférián élő alakok, nem integráns tagjai a társadalomnak; szemben az amerikai gengsztermítósszal, melyben a rendes napi robotból hazatérve megcsókolja asszonyát és megsimogatja a gyerek buksiját, számukra a normális életnek még az illúziója sem adatik meg. Ezáltal a dél-koreai bűnfilmekre jellemző melodráma leküzdhetetlennek tűnő igénye mellett a moralizáló pedagógia szándéka is tetten érhető, miszerint a bűn és a bűnözés holmi egzotikus patológiai jelenség egy fejlett jóléti társadalomban, ily módon többé-kevésbé maradéktalanul elidegeníthető a keményen dolgozó, tisztességes átlagemberek világától. Azok, akik megtévelyedtek, semmiféle bűnbocsánatban nem reménykedhetnek, s bár vezekelhetnek azáltal, hogy igaz ügyért hullajtják vérüket, a rehabilitáció lehetősége számukra nem biztosított – a filmszínházakon kívül nincs számukra hely.

Összeállításunk a budapesti Koreai Kulturális Központ támogatásával készült.